

**Q'ATB'AL TZIJ RECH UTZWACHIL XUQUJE' PATANEM WINAQILAL.
TAQANIK WAJXAQK'AL JUN JUNAB' JOQ'O JUWINAQ**

PAXIL KAYALA', JUWINAQ KEB' Q'IJ RECH UWAQ IK', JUNAB' JOQ'O' JUWINAQ.

**RI Q'ATB'AL TZIJ RECH UTZWACHIL XUQUJE' PATANEM WINAQILAL
XA K'U RUMAL**

Pa ri Nim Taqanawuj rech Paxil Kayala', kuq'at wi chi jujunal chi kech ri uq'ab' q'atb'al taq tzij kya' pa uq'ab' jun ajpop, jachin k'ut kub'an ri uchak upatan kuq'at ri taqanik pa kiwi' taq ri uwokaj rech ri uq'atb'al tzij, kuk'am ub'e, kuchakub'ej ri uwujil, kusol uwach xuquje' kril ronojel taq ri ch'akoj pwaq ri kejunamataj ruk' ri uq'atb'al tzij. Ri Eqelenib'al Taqanik kuq'ato, pine' e q'atom chik pa ri Nim Taqanawuj xuquje' nik'aj chik taqanik, ri uq'ab' ajpop taqatal chi kij kkinimaj xuquje' krilo chi knimax ri q'atatalik pa ri jalajoj taq ri b'anoj ri k'o pa uq'ab', kuk'am kib'e xuquje' kuya chi kiwach ri qas kkipatanij ri jalajoj taq uwokaj, kuchajij ri ukojik taq ri pwaqil, uwinaqil xuquje' ri jastaq e k'o pa uq'ab', are qas kuchajij che qas utzalaj ukojik keb'anik xuquje' kub'an taq ri taqanik, utaqik ub'ixik xuquje' nik'aj chi taqanik kejumataj ruk' we kuchakub'ej, jas kuta ri taqanik;

XA K'U RUMAL

Ri Taqanik rech Utzwachil kuq'ato, che ri wokpatanelab', pa utaqexik we q'atom chech uchajixik ri utzwachil winaqilal jawi kya' uq'ijjolil ri junamil, ri tob'an ib' xuquje' ri kito'ik ri winaq, keb'an k'u wa' kumal ri Q'atb'al tzij rech Utzwachil xuquje' Patanem Winaqilal ruk' kitob'anik ri jalajoj ta wokaj rech q'atb'al tzij, ri e k'o pa taq ri tinamit xuquje' ri kechakun pa kitukelal, ri kiwokom kib' pa taq ri komon, kkichakuj k'u wa' ri ujub'uxik, ri uq'atuxik, kikunaxik xuquje' kiwa'lajisaxik ri yab'ib' xuquje' ri nik'aj taq utz'aqatil chik, xa rumal utzukuxik ri utzilal pa kik'aslemal ri winaqil, kich'akul, kino'jib'al ri aj Paxil Kayala'. Ri Q'atb'al tzij rech Utzwachil xuquje' ri Patanem Winaqilal, k'o pa uq'ab' kuchajij ri Wokaj taq Utzwachil, kuk'am ub'e, kutaqej, kuchomaj rij xuquje' kupaj rij ronojel taq ri chak patan rachi'l ri je'taq wokaj utzwachil pa amaq', ri uchak upatan ri Q'atb'al tzij rech Utzwachil are taq ri ub'anik, uwokik, uk'amik ub'e ri uchakuxik taq ri no'jib'alil, jalajoj taq uwach chak patan keb'anik rech kipatanexik taq ri tinamit xuquje' are qas keb'an ri e q'atom kanoq, ri Q'atb'al tzij rech Utzwachil ya'tal chech kub'an ronojel taq ri kajawatajik xuquje' ronojel taq ri taqanik, utaqanib'al xuquje' nik'aj chik rech patanem xuquje' are taq k'o k'axk'olil, we Q'atb'al tzij ruk' kitob'anik nik'aj taq wokaj chik e kachi'l ri wokaj tob'anelab', ri ya'tal chech kub'an taq ri taqanem xuquje' ri kajawataj chech kichajixik ri tinamit.

XA K'U RUMAL

Kutaqej ri kuta ri Taqanik rech Kichajixik ri Ak'alab' xuquje' ri Q'apojib', ri Wokpatanelab' rajawaxik kuya uq'ijol ri ub'e'al taq ri taqanik, krilij ri uchakuxik, ri winaqil xuquje' ri tijonik chajitalik kech ri ak'alab' xuquje' ri q'apojib'; rumal k'u wa' sib'alaj rajawaxik kq'at we taqanik, jawi cholatal wi ri taqanem kech konojel xuquje' kajawataj kumal ri Wokpatanelab';

RUMAL K'UT:

Ri ub'antajik taq ri chak patan e q'atatal pa ri q'ataj 194, tz'ib' a) xuquje' tz'ib' f) rech Nim Taqanawuj rech Paxil Kayala'; pa ri q'ataj 27, tz'ib' a), f) xuquje' m) rech ri Taqanik 114-97 rech ri B'anib'al Taqanawuj, Taqanik rech Eqelenib'al Taqanem; ri q'ataj 4 xuquje' 9, tz'ib' a) xuquje' ri q'ataj 58 rech ri Taqanik 90-97, Taqanik rech Utzwachil xuquje' ri 54 rech ri Taqanik 27-2003, Taqanik rech Kichajixik ri Ak'alab' xuquje' ri Q'apojib', konojel rech B'anib'al Taqanawuj rech Paxil Kayala'.

KUQ'AT

We jalajoj taq taqanem

TAQANIK RECH KIPATANEXIK RI Q'APOJIB' PA TAQ RI WOKAJ RECH JA KUNANIB'AL

TANAJ JUN

RI KAJAWAXIK XUQUJE' RI UB'E'AL

Q'ataj jun. Ri kajawaxik. We Taqanik ri' are qas kurayij kuq'at ri kb'anik rech kipatanexik ri alitom, alab'om pa taq ri Wokaj rech Ja Kunanibal pa ronojel taq uq'atil ri patanem utzwachil.

Q'ataj keb'. Kijunab'. Kq'atik che ri ajkun kech ak'alab', ke'upatanij na ri yab'ib' ri k'o waqlajuj kijunab' ruk' julajuj ik' xuquje' juwinaq b'elejeb' q'ij, pa taq ri wokaj rech Ja Kunanib'al.

Q'ataj oxib'. Uwokaj ri patanem. Kta' chi kech ri kepatanan pa taq ri Wokaj rech Ja Kunanib'al, we jalajoj taq no'jib'al ri':

A) Konojel taq yab'ib' k'a maja' na wuqlajujj kijunab' ri ke'opan pa ri ja kunanib'al, rumal aninaqil on xaq ne' kekita' kikunab'al, rajawaxik kepatanix kumal ri ajkunab' kech ak'alab' pa we jalajoj taq no'jib'al ri':

a. **Aninaqil rij:** konojel taq ri yab'ib' ri maja' na wuqlajuj kijunab' ke'opan pa ri ja kunabal kepatanix kumal ri ajkun kech ak'alab'

- b. **Kikunaxik pa ri ja kunanib'al.** Konojel ri yab'ib' maja' na wuqlajuj kijunab' are taq kekunax pa ri ja kunab'al rajawaxik kekanaj kan pa ri kunanib'al kech ak'alab'.
- c. **Uta'ik kikunab'al:** Ri yab'ib' maja' na wuqlajuj kijunab' are taq kekita ub'e'al kikunab'al, ketaq wa' kuk' ri ajkunab' kech ak'alab', are kkitaqej ri ub'e'al kilixik ri ak'alab'.
- d. **Yawab' taq ixoqib' xuquje' ri ke'alanik.** ri yawab' ixoq maja' na wuqlajuj ujunab' on kuta' kunanik rumal chi kk'iyisanik ktaq kuk' ri ajkunab' jawi kilix ri uk'aslemal xuquje' ri uchajixik rib' rech qas utz upatanexik xa rumal chi qapoj na.

**TANAJ KEB'
UK'ISB'ALIL RI TAQANIK**

Q'ataj kajib'. Ujub'uxik ub'ixik. We taqanik ri' rajawaxik keq'axixik xuquje'

kekejub'ux ub'ixik pa taq ri Mayab' Tzijob'al kech taq ri tinamit, Garifuna xuquje' Xinca.

Q'ataj job'. Uq'ijol. Kmajitaj ukojik we taqanik are taq kya'taj ub'ixik pa ri Diario rech Centro América.

CHYA' B'A UB'IXIK

DOCTORA MARIA AMELIA FLORES GONZALEZ
MINISTRA DE SALUD PÚBLICA Y ASISTENCIA SOCIAL

